

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО БАЖАНОЇ ПОВЕДІНКИ НА ЖИТТЄВИЙ УСПІХ ОСОБИСТОСТІ

У статті висвітлено ключові підходи до понять соціальної бажаності та життєвого успіху у науково-психологічній літературі. Представлені результати емпіричного дослідження, що підтверджують вплив соціально бажаної поведінки на параметри життєвої успішності особистості.

Ключові слова: соціально бажана поведінка, життєвий успіх, задоволеність життям, самоефективність, потреба у досягненні.

The article highlights the key approaches to the concepts of social desirability and life success in the scientific and psychological literature. The results of an empirical study confirming the influence of socially desirable behavior on the parameters of life success are presented.

Key words: socially desirable behavior, life success, life satisfaction, self-efficacy, need for achievement.

Вплив соціально бажаної поведінки на життєвий успіх особистості є досить значущим, оскільки прагнення відповідати соціальним очікуванням і нормам може як сприяти досягненню успіху, так і створювати певні перешкоди. З одного боку, соціально бажана поведінка дозволяє людині краще адаптуватися в суспільстві, отримувати схвалення і підтримку від оточуючих, що полегшує досягнення професійних і особистих цілей, що може сприяти розвитку корисних зв'язків, підвищенню соціального статусу та визнання.

З іншого боку, надмірне прагнення відповідати соціальним очікуванням може призводити до втрати індивідуальності, обмеження особистих ініціатив і пригнічення справжніх бажань та інтересів, що може створювати психологічний дискомфорт і впливати на довгостроковий успіх, адже особистість може уникати ризикованих, але потенційно більш успішних рішень через страх осуду.

Досліджуючи психологію соціальних очікувань, І.С.Попович зазначає, що, ставши частиною певної спільноти, людина приймає на себе соціальну роль, яка зобов'язує її дотримуватися певних норм і правил. Це, в свою чергу, формує систему її очікувань стосовно інших членів групи та розвитку подій у ній. Така система впливає на вибір, з ким взаємодіяти, ставлення до оточуючих та виникнення певних установок, що тісно пов'язано з її особистими цінностями [4].

О. В. Бочарова у своїй роботі розглядає соціальну бажаність як бажання людини створити позитивне враження про себе в очах інших. Вона підкреслює, що в юнацькому віці потреба стає особливо помітною, оскільки молодь активно прагне отримати схвалення та визнання від своїх ровесників [2].

Розглядаючи явище соціальної бажаності, зазначимо про її вплив на деякі аспекти діяльності особистості, а саме на її життєвий успіх.

За визначенням І. В. Боровинської: «Життєвий успіх – це результат реалізації життєвого проекту через виокремлення значущих для людини сфер життєдіяльності, постановку завдань та визначення необхідних для досягнення життєвого успіху стратегій. Важливими складниками цього процесу є життєва компетентність і самоефективність» [1, с. 143].

Ю. М. Ільїна визначає життєвий успіх як результат ментальної моделі, що складається з кількох компонентів. Перший – фінансовий, пов'язаний з управлінням грошима. Другий – комунікативний, стосується навичок у спілкуванні та стосунках. Третій – досвід, що передбачає усвідомлення психотравм і використання копінг-стратегій для їх подолання. Четвертий – сімейний, включає розуміння родинних ролей. П'ятий – віковий, пов'язаний із усвідомленням власного життєвого часу [3].

Для проведення емпіричного дослідження нами було використано: шкалу задоволеності життям Е. Дінера, шкалу оцінки потреби у досягненні Ю.М. Орлова, шкалу самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема, шкалу соціальної бажаності Марлоу-Крауна.

Проаналізувавши отримані результати та провівши кореляційний аналіз (див. табл. 1.1.), нами було встановлено, що високий рівень соціально бажаної поведінки виявляє позитивні кореляційні зв'язки з показниками, що вказують на певні труднощі в особистій ефективності та життєвому успіху. Люди з таким рівнем демонструють знижені показники самоефективності, а саме: рівень нижче середнього та низький ($p > 0,05$). Також вони мають середній або знижений рівень потреби у досягненнях ($p > 0,1$ і $p > 0,05$ відповідно) та низький рівень задоволеності життям ($p > 0,01$), що може свідчити про схильність орієнтуватися на зовнішнє схвалення при недостатній впевненості в собі та незадоволеності своїм життям.

Середній рівень соціальної бажаності демонструє більш збалансовану кореляцію. Він позитивно пов'язаний із вище середнього рівнем самоефективності ($p > 0,01$) та середніми показниками самооцінки ($p > 0,1$). Також люди з таким рівнем соціальної бажаності мають середній рівень потреб у досягненнях ($p > 0,05$) та задоволеність життям на рівні вище середнього ($p > 0,05$), що свідчить про достатньо гармонійну поведінку, де бажання відповідати соціальним нормам не суперечить особистій ефективності та задоволеності життям.

Низький рівень соціально бажаної поведінки пов'язаний із високими показниками особистої ефективності та життєвого успіху. Такі люди мають високий або вище середнього рівень самоефективності ($p > 0,01$ і $p > 0,001$ відповідно), а також високий або середній рівень потреб у досягненнях ($p > 0,05$ і $p > 0,1$ відповідно). Вони також демонструють високий рівень задоволеності життям ($p > 0,05$), що вказує на те, що люди, які менш орієнтовані на соціальну бажаність, часто впевнені в собі та мають високий рівень особистісного розвитку і життєвого задоволення.

Таблиця 1.1.

Значущі кореляційні зв'язки соціально бажаної поведінки з параметрами життєвого успіху (потреба у досягненнях, самоефективність, задоволеність життям)

Параметри життєвого успіху	Рівні соціально бажаної поведінки		
	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Високий рівень самоефективності	-	-	0,2911***
Самоефективність вище середнього	-	0,2818***	0,3314****
Середній рівень самоефективності	-	0,1983*	-
Рівень самоефективностінижче середнього	0,2381**	-	-
Низький рівень самоефективності	0,2692**	-	-
Високий рівень потреби у досягненнях	-	-	0,2251**
Середній рівень потреби у досягненнях	0,1951*	0,2411**	0,1912*
Знижений рівень потреби у досягненнях	0,2285**	-	-
Низький рівень потреби у досягненнях	-	-	-
Високий рівень задоволеності життям	-	-	0,2515**
Задоволеність життям вище середнього	-	0,2511**	-
Середній рівень задоволеності життям	-	-	-
Низький рівень задоволеності життям	0,2884***	-	-

Примітка: * - $p > 0,1$; ** - $p > 0,05$; *** - $p > 0,01$; **** - $p > 0,001$

Отже, результати дослідження можуть бути корисними для особистісного розвитку, оскільки допоможуть людям краще зрозуміти, як соціальні норми та очікування впливають на їхню поведінку і які соціальні навички сприяють досягненню успіху. Виявлення балансу між власними інтересами та соціальними вимогами може допомогти особам будувати ефективні стратегії взаємодії з оточуючими в різних життєвих ситуаціях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боровинська І. Є. До психологічного розуміння понять успіх, успішність, життєвий успіх, життєва успішність. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. №3 (2). 2017. С. 142-148.
2. Бочарова О. В. Соціальна бажаність як фактор самопрезентації особистості. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки. 2010. № 74. С. 11-15.
3. Ільїна Ю. М. Психологія успіху: онтологія проблематики. Психологічна теорія і технологія навчання: збірник «Актуальні проблеми психології» Інституту психології імені ГС Костюка АПН України. №8. 2008. С. 45-56.
4. Попович І. С. Соціальні очікування як регулятор соціально-психологічної реальності. Актуальні проблеми психології. К.: Фенікс. 2016. Т.1. № 44. С. 138-143.

Науковий керівник докторка філософії Каленчук В. О.